

Nebezpečné otázky Ladislava Hejdánka

Karel Hvíždala

in: Mladá fronta Dnes, 14, 2003, n. 286, p. B/8

in: Mladá fronta Dnes, 14, 2003, č. 286, str. B/8 (8. 12.)

♦ článek, česky, vznik: prosinec 2003 ♦ poznámka: podtitul "Nově objevená minulost či nově tušená budoucnost je to, co neustále mění přítomnost, tedy její smysl, říká filosof"; jeden z původních nadpisů: "Pravda není pro oči"

♦ article, Czech, origin: prosinec 2003

Pane redaktore Hvížd'alo,
podařilo se mi to ,poslední' přece jen „přečíst“ (byť s mnoha defekty, které jsem musel upravovat). Nicméně nevím, kterou verzi jste si vybral, protože tam nejen chybí řada oprav, ale jsou tam i nové chyby (jako by to někdo znovu, ale nepozorně přepisoval). Mám dojem, že jsem to po té první zkušenosti měl prostě dál odmítnout. Provedl jsem však přece jen korekturu, a tím končím. Dál už si s tím dělejte, co chcete.
Toto je tedy z mého hlediska poslední (a definitivní) verze, a tu (a jenom tu) autorizuji.
S pozdravem L v H .

V Písku, 6.12.2003.

- - - - -

Pravda není pro oči, říká Ladislav Hejdánek
Portrét muže, který nás očisťuje od prefabrikovaných přesvědčení

Šestasemdesátiletý filosof a přísný logik Ladislav Hejdánek je menší, neobyčejně živý a elokventní muž, na první pohled rozený kantor, který v roce 1985 odešel do penze, ale v roce 1990 se nechal aktivovat. Stále ještě vede katedru filozofie na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy a přitom žije střídavě v Písku a v Praze.

“Měl jsem v životě štěstí, že již jako malý jsem se dostal v Praze na Vinohradech do evangelického sboru, kde byl farář, který měl inteligenci, vzdělání a orientaci, která mě znemožnila odvrhnout ten doma pěstovaný emocionální vztah k protestantismu.” Taky by se v této souvislosti dalo asi hovořit o inteligentním křesťanství, které nenutí z nikoho dělat prostáčka, které nemá povinnost přesvědčovat lidi o tom, že se mají za prostáčky považovat. To mladému studentovi pomohlo k tomu, že v době pubertální revolty se neemancipoval od křesťanství, ale vyhraňoval se spíše vůči dominantní matce. A vlastně dnes, dodatečně, je za mamčinu sílu, s kterou s ním bojovala, vděčný, neboť se naučil od malička vzdorovat, což mu pak v padesátých letech i v době disentu přišlo velice vhod.

Za další štěstí považuje Ladislav Hejdánek tu okolnost, že se záhy dostal do prostředí lidí kolem společnosti Akademická YMCA, kterou vedl profesor Souček právě z fakulty, na které dnes pan Hejdánek učí. A to bylo druhé setkání s mimořádně inteligentní formou křesťanství, které talentovaného studenta zaujalo.

Když se blížil konec gymnázia a mladý Hejdánek se rozhodoval, co bude studovat, připadaly v úvahu dva obory: teologie, nebo matematika. Co to je filozofie, tenkrát ještě nevěděl. Vyhrála to matematika a začal studovat na přírodovědecké fakultě. Zajímala ho matematická symbolická logika. Už v septimě a oktávě si četl v knize Principia mathematica od Whiteheada a Russela. Bohužel na škole zjistil, že nic takového se tam neučí, a samotná matematika ho nepřitahovala. Po roce přešel na filozofii, kterou navštěvoval původně paralelně. Tam měl další štěstí, neboť potkal v roce 1947 Jana Patočku, který na prosemináři četl Husserla a jeho Logische Untersuchungen, a to ho okouzlo: dostal se od symbolické logiky k filozofické logice. “Patočka mi otevřel dveře někam, kde jsem cítil, že je mi dobře, že jsem vykročil správným směrem.” Patočka s mladým Hejdánkem sice moc nesouhlasil, ale pozval ho i na svůj domácí seminář do Hošťálkovy ulice. Díky své mimořádné zvědavosti si přečetl důkladně i Leninův Materialismus a empiriokriticismus, a proto prošel po únoru 1948 u prověrek a dostudoval, ač se o jeho křesťanství vědělo. Ve svém soukromém uvažování však silně vycházel z Emanuela Rdla a Tomáše G. Masaryka, jejichž díla skoro všechna přečetl.

Místo v oboru už nedostal, protože za ním všude chodily posudky svazácké skupiny, které byl po celou dobu studia trnem v oku. Dvakrát ho i po prověrkách chtěli vyloučit z fakulty, ale díky Hejdánkovu nadání profesori nad ním drželi ochrannou ruku. Moc mu to ale nepomohlo, po škole nastoupil jako pomocný dělník na stavbě, pracoval jako kopáč a betonář a tak to šlo až do začátku roku 1956, kdy se stal pracovníkem dokumentace Ústavu epidemiologie a mikrobiologie. Vydržel tam až do roku 1968.

V šedesátých letech se seznámil Hejdánek s filozofem a psychologem Jiřím Němcem, který ho přivedl do okruhu redakce časopisu Tvář, s kterým později spolupracovali lidé jako Hejda, Havel, Preisner či dnešní politolog (tehdy literární kritik) Doležal. Pro časopis Hejdánek začal psát. O něco dříve napsal recenzi na Kosíkovu Dialektiku konkrétního pro redakci Plamene (kde byl šéfredaktorem Jiří Hájek, otec dnešního Petra Hájka z hradní kanceláře) a později ještě článek ve Vesmíru, a tím na sebe poprvé zřetelněji veřejně upozornil. Za recenzi ho kritizoval i tehdejší tajemník ÚV KSČ Koucký, čímž stoupl v očích „Tvářistů“..

Do Tváře Ladislav Hejdánek mimo jiné v roce 1964 napsal: „...funkce umění není, aby ke všemu, co je dáno, přidávalo ve svých výtvorech nové danosti, nové předměty a obrazy předmětů.

Smyslem umění není rozmnožovat danou skutečnost, ani ji reprodukovat, reduplikovat v nějakém zobrazování.” A o kousek dál říká: “Skutečné umělecké dílo je otevřenou branou, jíž je možno vykročit ven z dosavadní sevřenosti a zaklesnutí do svěžího větru nápadů, fantazie a obrazotvornosti, kde člověk může najít sám sebe, svou perspektivu, své povolání.”

Jako filozof pracoval Ladislav Hejdánek jenom necelé tři roky ve filosofickém ústavu Akademie věd, kam ho vzali společně s Jaroslavem Kohoutem v roce 1968, aby tam měli také oficiálně nějaké nemarxistické myslitele. Od roku 1971, až do své penze, pracoval jako noční hlídač, topič nebo skladník s výjimkou šesti měsíců, které strávil ve vyšetřovací vazbě kvůli letákům. Kvůli podpisu Charty 77 už práci neztratil, jen byl přesunut na ještě podřadnější pracoviště. Nic ho z toho ale nepřekvapovalo a zároveň věděl, že nemohl už žádným svým činem přece jen nic moc ztratit. Podpis pod Chartou byl pro něj jen smyslupným činem v mrtvolné době, ale “rozhodně ne hrdinstvím.” Ladislav Hejdánek byl totiž právě ten muž, který Václava Havla a Jiřího Němce upozornil na to, že dva dokumenty o lidských právech už u nás vyšly ve sbírce zákonů, a tím dodal autorům nápad se na to odvolat. Po zavření Václava Havla a smrti Jana Patočky se na podzim roku 1978 stal mluvčím Charty 77, a pak ještě jednou v roce 1980, po zavření pánů Bendy a Dienstbiera. Do funkce mluvčího si ho přál i Jan Patočka.

Když neúřadoval jako mluvčí, vydával Dopisy přáteli, redigoval Svazky úvah a studií a později ještě napsal Filozofii a víru. “Při tom při všem jsem samozřejmě, hlavně díky mé ženě, která mi to umožnila, studoval. Ale vzhledem k tomu, že jsem nebyl v žádné struktuře, nikdy jsem se nemusel zabývat jedinou věcí. Na otázku, na co jsem odborník, odpovídám kolegům v cizině: dělám první filozofii.”

Tak úplně pan profesor Hejdánek nemluví pravdu, protože již od dob své diplomové práce jeho hlavním tématem je problém pravdy. “Pravda není pro oči jako nějaká věc, kterou vidím před sebou, nýbrž je v živém, stále se dějícím jednání a slově: je v činech a v řeči. A tedy je bytostně spjata s časem.” Odtud se pak v “méontologii”, kterou k nám zavedl jako termín, hovoří o nepředmětném myšlení, které otevírá nečekaný výhled na skutečnost, jejímž zkladem je událost. “Předmětné je jenom to, co se v dění zvnějšnilo, ale pokud je to živé, žije to stále ze svého nitra. A toto dění je neustále otevřeno nejen do minulosti, ale i do budoucnosti. Taky bychom mohli říci, že nově objevená minulost či nově tušená budoucnost je to, co neustále mění přítomnost, tedy její smysl. “Pravda není jsoucnem, ale přichází - stejně jako Bůh.”

Okamžitě po roce 1989 se po rehabilitaci habilitoval jako docent, což se mu v roce 1970 už nepovedlo, a o dva roky později byl prezidentem republiky jmenován univerzitním profesorem.

Po návratu na fakultu velice záhy přišel na to, že dnešní mladí studenti neumějí číst filosofické texty, nikdo je to nenaučil a nepoznají, co v tom čtení je. “Gramotní samozřejmě jsou, ale u řady studentů, a to výborných studentů, kteří perfektně porozuměli a s vnitřním porozuměním reprodukuji, co slyšeli při přednášce, pozoruji, že neumějí reprodukovat, co četli. Jsou bezradní nad filozofickým textem, nevědí, jak s ním zacházet.” Kdyby jim ho někdo přečetl, budou ho vnímat jinak a přesněji. To je novinka, s kterou se v mládí na univerzitě a ani později v roce 1969, kdy na univerzitě externě přednášel, nesetkal. To je také důvod, proč je přesvědčen, že určitá renesance přesného myšlení s důrazem na logiku a především kritické navazování na to nejlepší z evropské tradice, je u nás nutná. Začínat s touto výchovou ale až na vysokých školách je pozdě. Naše školství čeká hluboká proměna i na základních a středních školách: abychom v Evropě obstáli, budeme se muset místo biflování učit kriticky myslet, tedy klást i “nebezpečné” otázky. Nebo, jak to napsal profesor Hejduk sám: “Nejsme to my, kdo “osmysluje” skutečnost. Skutečnost má, anebo nemá smysl - a na nás je, abychom ho rozpoznali.” K tomu, abychom ho našli, se právě musíme naučit řádně klást otázky.

Kdybychom se měli v závěru pokusit pojmenovat Hejdánkův přínos, tak nejspíš lze říci, že díky tomu, že byl prakticky skoro celý tvůrčí život solitér, nepracoval v ústavech a týmech, přemýšlel ve skladištích, kotelnách a psal brzy ráno, kdy děti ještě spaly a než šel do práce, je v tom, že neustále trochu provokoval a, jak napsal Miroslav Petříček junior, “očisťoval nás od prefabrikovaných přesvědčení.” To je činnost, která je všude na světě a v Čechách, které byly bezmála padesát let v celkovém úpadku, práce nejen namáhavá a nevděčná, ale hlavně velice prospěšná a nutná.

Odkud jsem

Z Prahy, kde jsem se narodil 10. května 1927.

Čím jsem byl

Zaměstnání jsem měl různá, ale povoláním jsem stále filozof.

Co se mi v životě asi nejvíc povedlo

Obávám se, že nic.

Můj nejbližší velký úkol

Dopsat knihu O pravdě a lidských právech, v které chci ukázat, že lidská práva nejsou něčím, co je nám z minulosti dáno (nebo vymyšleno), ale pro co musíme být vnímaví a co musíme uplatňovat, protože ona k nám vždy přicházejí z budoucnosti.

- - - - -